

2.1. Struktura čistého disponibilního důchodu domácností

Disponibilní důchod domácností je v této analýze rozebírán z pohledu jeho hlavních položek – tj. mezd a platů, čistého provozního přebytku a smíšeného důchodu (zisky živnostníků), čistých příjmů z vlastnictví a salda z přerozdělení¹.

2.1.1. Mzdy a platy

- **Přes tři pětiny disponibilních příjmů domácností tvoří jejich mzdy a platy** Struktura čistého disponibilního důchodu domácností dominuje položka Mzdy a platy. Ty podle dat z ročních národních účtů - které pracují i s položkou Náhrady zaměstnancům, která je vyšší o platby pojistného - v roce 2012 představovaly 62,5 % hrubého disponibilního důchodu domácností. Jejich podíl je v čase stabilní, v průměru za roky 1993-2012 činil 60,4 % a zesiloval v době konjunktury (63,5 % v roce 2007 a 63 % v roce 2008). V roce 2012 získal sektor domácností na mzdách a platech 1 259,6 mld., což bylo 3,4krát víc než v roce 1993 (365,7 mld. korun).
- **Přírůstek mezd a platů v roce 2012 třetí nejvyšší od roku 1993...** Proti roku 2011 vzrostl objem mezd a platů v domácnostech v roce 2012 nominálně o 21,6 mld. korun, tj. o 1,7 %. Byl to třetí nejhorší meziroční výsledek od roku 1993 po poklesu v krizovém roce 2009 (-1,6 %) a velmi mírném růstu v roce 2010 (+1,4 %). I v roce 2011 byl z pohledu domácností přírůstek jejich mezd a platů proti předchozímu roku vyšší (+2,3 %).
- **... a přesto proti roku 2000 nominálně vyšší o čtyři pětiny** Objem vyplacených mezd a platů stoupl v ekonomice podle údajů z národních účtů v roce 2012 proti roku 2000 o čtyři pětiny (+79,9 % na zmíněných 1 259,6 mld. ze 700,2 mld. korun). Průměrná nominální měsíční mzda v ekonomice stoupla za tu dobu na 25 178 korun z 14 268 korun, tj. o 76,5 %. Její nižší přírůstek za toto období ve srovnání s přírůstkem vyplacených mezd a platů lze vysvětlit vývojem počtu zaměstnanců, kterých za uvedené období přibýlo o 1,9 %. Propočtené poměry vycházejí z dat národních účtů.
- **Vysoké přírůstky mezd a platů v 90. letech (+15,5 % v letech 1994-1996) odrážely růst cen** Vysoká tempa růstu mezd a platů v polovině 90. let (graf 10) souvisela s vysokými tempy růstu cen pro spotřebitele. Průměrná míra inflace dosahovala v roce 1993 ještě +20,8 % a teprve v roce 1997 klesla na +8,5 % (v roce 1998 však činil opět růst spotřebitelských cen podle průměrné míry inflace +10,7 %). Tato síla cenových pohybů umožňovala dosahovat při tripartitních vyjednáváních o růstu mezd odpovídající efekty pro zaměstnance. V závěru 90. let klesla dynamika mezd a platů pod hranici pěti procent (průměrná míra inflace v roce 1991 činila už jen +2,1 %).
- **Za konjunktury 2004-2008 rostl objem mezd a platů v průměru ročně o +7,2 %...** Během konjunktury české ekonomiky v letech 2004-2008 rostly mzdy a platy v průměru o 7,2 % ročně (v letech 2004 a 2007 o 7,8 % ročně). Krizový rok 2009 vedl vlivem prudkého snížení počtu pracovních míst zejména ve zpracovatelském průmyslu (až o stovky tisíc osob) logicky k redukci objemu mezd a platů – firmy ve snaze zachovat jistou úroveň ziskovosti při prudkém propadu poptávky škrtyly hlavně na mzdových nákladech.
- **... s poklesem v roce 2009 o 1,6 % a slabým růstem po krizi (+1,8 %** Pokrizový růst mezd a platů v české ekonomice byl ve srovnání s předchozím obdobím již velmi mírný, zejména v nepodnikatelské sféře – v roce 2010 se objem mezd a platů zvýšil nominálně o 1,4 %, v roce 2011 o 2,3 % a v roce 2012 činil jejich

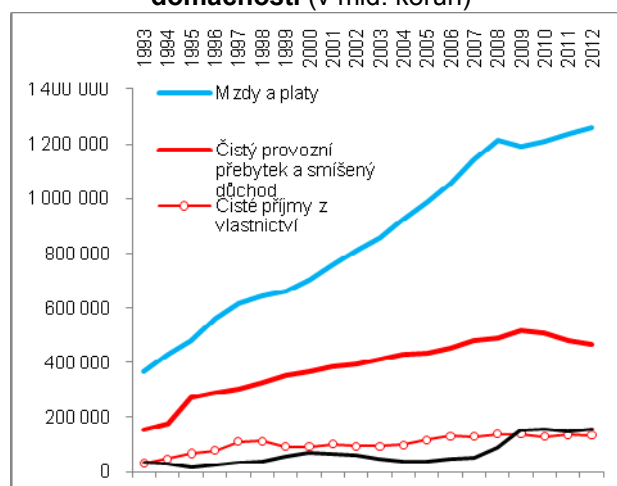
¹ U salda z přerozdělení není z důvodu zachycování peněžních toků pouze za sektor domácností (jako hlavního předmětu analýzy) počítáno s objemem sociálních příspěvků, které platí do systému zaměstnavatelé. Z účtu druhotného rozdělení důchodů na straně užítí tak není zahrnuta položka Skutečné sociální příspěvky zaměstnavatelů (povinné i dobrovolné) a také položka Imputované sociální příspěvky.

v průměru za roky 2010-2012) – dopad na poptávku a důvěru spotřebitelů

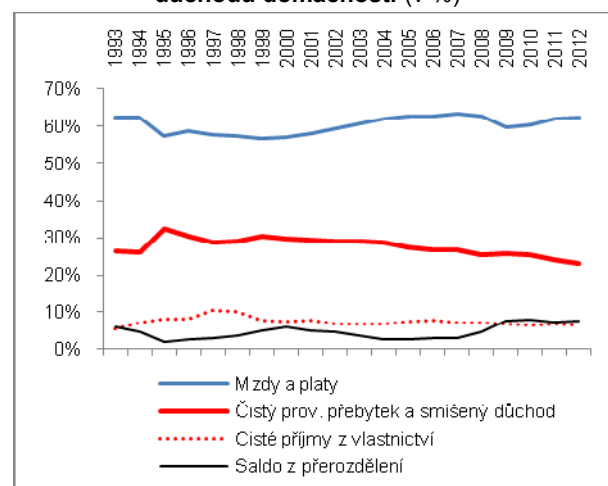
roční přírůstek +1,7 %.

Tato skutečnost oslabil koupěschopnou poptávku domácností, stejně jako relativně rychlý růst cen pro spotřebitele. Právě nepříznivý vývoj reálné mzdy pak způsobil, že se důvěra lidí v českou ekonomiku i jejich vlastní finanční situaci zhoršila a prohlubování nedůvěry trvalo až do poloviny roku 2012. Poté se indikátor důvěry spotřebitelů v trendu mírně zlepšoval, ovšem stále jen uvnitř negativního pásma, v němž se nachází již od léta 2008.

Graf č. 8 Složky hrubého disponibilního příjmu domácností (v mld. korun)

Graf č. 9 Vývoj podílů složek hrubého disponibilního důchodu domácností (v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

2.1.2. Zisky živnostníků

• Zisky živnostníků po krizi 2009 každoročně dále klesaly...

Jestliže vývoj mezd a platů byl po roce 2009 velmi pomalý, pak zisky živnostníků (tj. zisky z podnikání) z pohledu jejich hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu po krizi každoročně klesaly, jak je vidět z křivek grafů 8 a 13 (-2 % v roce 2010, -5,3 % v roce 2011 a -2,5 % v roce 2012).

• ... a možnosti podnikatelů v sektoru domácností redukovat náklady narazily na svůj strop

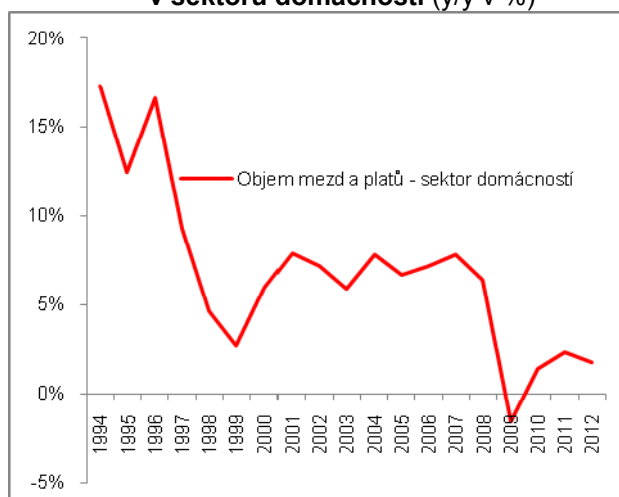
To však paradoxně neplatilo v samotném roce krize, což lze zřejmě zdůvodnit jednak výše zmíněnými poskytoványi výhodami legislativy platné od roku 2008, jednak také zřejmě chováním samotných živnostníků reagujících na zhoršování poptávky úspornými opatřeními. Potenciál snižování nákladů však zřejmě v dalších letech narazil na svůj strop. Nejhlubší meziroční pokles zaznamenaly zisky živnostníků v roce 2012, ve zřejmé reakci na pokles poptávky zasahující jak průmysl, tak o něco málo později i služby.

• Podíl zisků z podnikání na čistých disponibilních příjmech domácností v roce 2012 historicky nejnižší

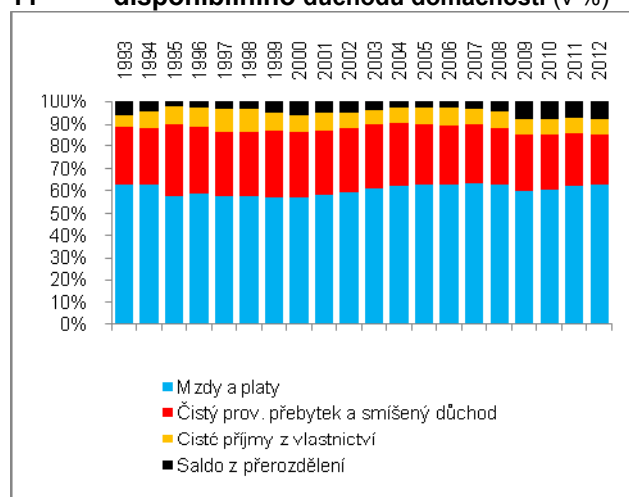
V reakci na to oslabil i podíl zisků živnostníků (tj. jejich provozního přebytku a smíšeného důchodu) na celkových disponibilních příjmech českých domácností. V roce 2012 se zmenšil na 23,2 %, což bylo nejméně od roku 1993. I v krizi 2009 byl jejich podíl vyšší, tj. 25,9 %, jak ukazuje graf 9. Z něj je však také patrné, že k poklesu podílu zisků živnostníků na těchto komplexních příjmech domácností – i když velmi mírnému – dochází dlouhodobě, už od počátku minulé dekády. Lze to zřejmě připsat již zmíněnému relativně významnému růstu mezd a platů za konjunktury. Ta sice dynamizovala i zisky živnostníků, zřejmě však ne v takové míře, jako rostly mzdy a platy zaměstnanců.

Od věci také zřejmě není uvažovat vliv daňové optimalizace a dalších aspektů, které zřejmě tyto malé firmy využívají k modifikaci nákladově-příjmových relací svého podnikání. Jde také o schopnost státu „ohlídat“ takovéto chování firem z řad domácností, které ústí do krácení daní.

Graf č. 10 Prvotní důchody – mzdy a platy v sektoru domácností (y/y v %)

Graf č. 11 Změny podílů položek čistého disponibilního důchodu domácností (v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

2.1.3. Důchody z vlastnictví

- **Stagnace čistých příjmů z majetku a čistých příjmů z přerozdělení v letech 2010-2012**

Další dvě komponenty disponibilních příjmů domácností, tj. čisté příjmy z majetku (z vlastnictví) a čisté příjmy z přerozdělení, co do objemu peněz v letech 2010-2012 spíše stagnovaly (srovnání v grafu 8). Ale vzhledem k redukci příjmů domácností z podnikání se v proporcích čistého disponibilního důchodu domácností zvýšil zejména podíl čistých příjmů z přerozdělení.² Tato skutečnost byla markantní zejména v letech 2008 a 2009.

- **Podíl čistých příjmů z přerozdělení v domácnostech narůstá od roku 2009, nikoli však vlivem vyšších objemů přijímaných peněz**

Od roku 2009 je patrný zvýšený podíl čistých příjmů z přerozdělení ve struktuře čistého disponibilního důchodu českých domácností (graf 11).

Tento jev má však spíše povahu optického klamu. Neznamená totiž, že by příliv objemu peněz směřovaný z veřejných rozpočtů směrem k domácnostem dramaticky sílil. Vyloučené to bylo zejména v situaci tvrdých rozpočtových škrťů let 2010 a 2011 ve snaze konsolidovat veřejné rozpočty prostřednictvím snižování běžných výdajů státu. V roce 2010 zasáhla tato politika zejména sociální dávky. Důchodové dávky byly valorizovány nejmenším přírůstkem od roku 1993. Přesto však rostoucí počty nových starobních důchodců a také lidí využívajících možnosti předčasného odchodu do důchodu zvyšovaly potřebu vyplácet vyšší částky peněz ze strany státu, přičemž průměrný důchod rostl jen nepatrně.

- **Stát škrťl na výdajích rozpočtu v letech 2010-2012 celkem 162,8 mld. korun**

Škrty ve výdajích státního rozpočtu představovaly v letech 2010-2012 relativně významný podíl, srovnáme-li jejich výši s velikostí nominálního HDP.

V roce 2010 činily schválené výdaje rozpočtu po změnách 1199,4 mld. korun, skutečné výdaje pak 1152,4 mld. korun. Stát tak na nich v roce 2010 škrťl 61,3 mld. korun, což bylo 1,62 % nominálního HDP. V roce 2011 škrťl stát proti předpokládaným výdajům rozpočtu dalších 54,5 mld. korun, což představovalo 1,43 % nominálního HDP. V roce 2012 škrty opět pokračovaly, i když ne s takovou intenzitou jako v předchozích dvou letech. Proti upraveným výdajům schválené výše rozpočtu (1199,4 mld. korun) stát ve skutečnosti vydal jen 1152,4 mld. korun, ušetřil tedy 47 mld. korun. To v roce 2012 představovalo 1,23 % nominálního HDP.

I když se výdajové škrty týkaly i škrty výdajů investičních, je vzhledem k charakteru

² Čisté příjmy z přerozdělení představují rozdíl mezi placenými daněmi a sociálním pojistným ze strany domácností do systému přerozdělení na straně jedné, na straně druhé pak přijímanými transfery peněz především v podobě sociálních dávek (v největší míře vyplacených důchodových dávek).

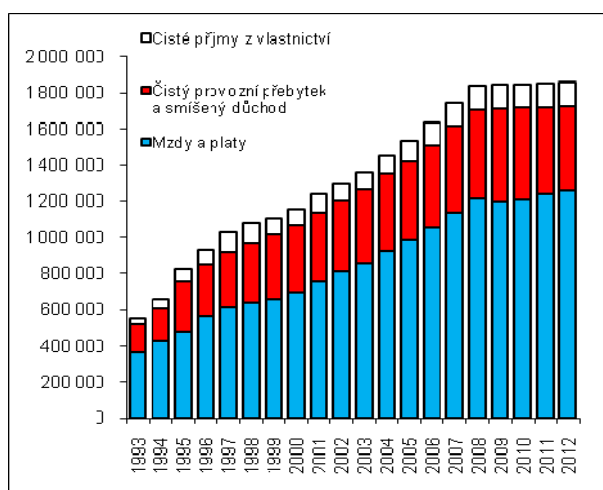
běžných výdajů zřejmé, že se dotkly především domácností.

- **Čisté příjmy domácností z jejich majetku (z vlastnictví)**

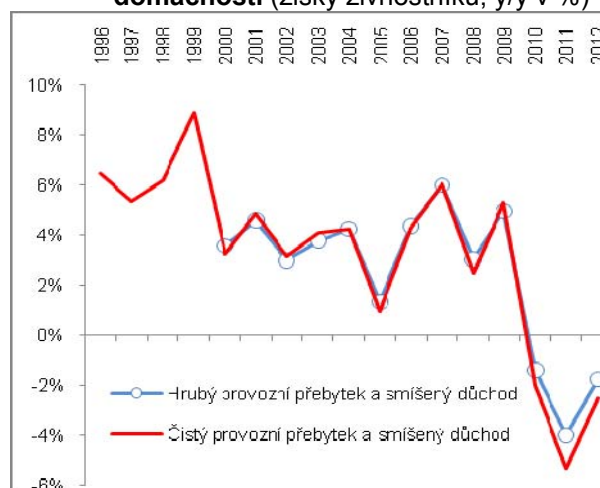
Neuvažujeme-li ve struktuře disponibilních příjmů domácností s jejich příjmy z přerozdělení, tvoří „zbylou“ část hrubého disponibilního důchodu v tomto sektoru tzv. prvotní důchody. Jejich vývoj od roku 1993 vykresluje graf 12. Z něj je dobře patrné, že kromě již rozebírané dynamiky dominujících mezd a platů a také zisků živnostníků, se čisté příjmy z majetku českých domácností podílejí na úhrnech jejich prvotních důchodů relativně malou měrou.

Čisté příjmy z majetku vznikají rozdílem přijatých částek (např. kromě příjmů z finančních aktiv, především bankovních vkladů – více v kapitole 4 – jsou to zčásti i nepřiznané zisky nebo např. pachtovné z půdy) a částek vydávaných domácnostmi v souvislosti s jejich majetkem, jako jsou například placené úroky z úvěrů. (V úplné struktuře důchodů z vlastnictví některé položky v případě českých domácností zatím vůbec nefigurují, např. reinvestované zisky zahraničních společností)³.

Graf č. 12 Struktura a vývoj prvotních důchodů domácností (v mld. korun)

Graf č. 13 Prvotní důchody - Hrubý a čistý prov. přebytek a smíšený důchod v sektoru domácností (zisky živnostníků, y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Saldo důchodů z majetku se od roku 2008 v trendu zmenšuje...**

Od roku 2008 čisté příjmy z majetku českých domácností v trendu mírně klesají, a to ze 137,8 mld. korun na 133,7 mld. korun v roce 2012 (graf 14). Dochází k tomu jak z důvodu nižších přijatých příjmů z majetku (167,4 mld. korun v roce 2008 a 153,4 mld. korun v roce 2012), tak i poklesem výdajů spojených s majetkem domácností (z 29,6 mld. korun v roce 2008 na 19,7 mld. korun v roce 2012).

- **... protože klesají příjmy domácností z jejich majetku**

Příčinou skutečnosti, že za období 2009-2012 se příjmy z majetku českých domácností snížily pouze o 8,4 % zatímco jejich výdaje spojené s tímto majetkem klesly o více než třetinu (-34,5 %) může být skutečnost, že výdaje spjaté s úroky především u úvěrů na bydlení se domácnostmi snažily co nejvíce redukovat (tedy splácet), přičemž tempo růstu nových úvěrů bylo už podstatně nižší než v letech 2004-2008). Je to patrné zejména v letech 2011 a 2012, kdy zároveň „ožily“ úrokové příjmy domácností (graf 15) – nikoli však úrokovou obchodní politikou komerčních bank, ale růstem vkladů domácností u bank.

- **Příjmy z úroků se za roky 2009-2012 snížily o více než pětinu, úrokové**

Největší vliv na nižší čisté příjmy z majetku českých domácností měl právě pohyb čistých úrokových výnosů. Objem peněz, které lidé získali ze svých vkladových produktů na úrocích, se za roky 2009-2012 snížil o více než pětinu (-24,9 %), výše úhrnné částky placené domácnostmi na úrocích z bankovních úvěrů ale klesla o

³ Důchody z vlastnictví v sektoru domácností podle ESA 95 tvoří na straně zdrojů i užití úroky, rozdělované důchody společností (dividendy, čerpání z důchodů kvazispolečností), dále reinvestované zisky zahraničních společností (tato položka však v případě ČR dosud v objemech peněz nefiguruje), důchod z vlastnictví přisuzovaný pojištěncům a pachtovné.

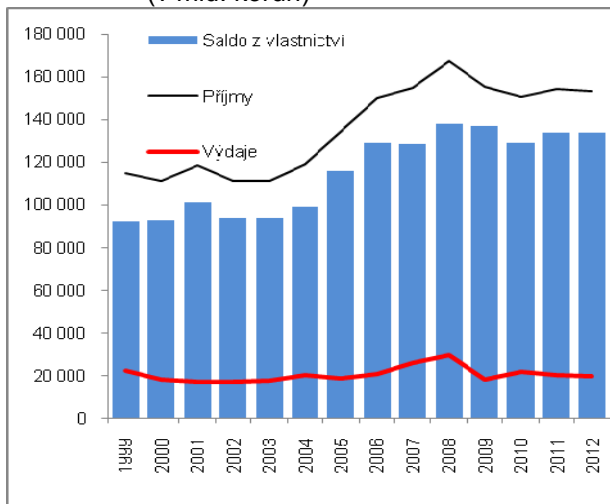
výdaje vlivem splácení o téměř dvě pětiny

čtvrtinu (-38,8 %). Tím se úrokové saldo českých domácností za uvedené období zmenšilo o 3 % na 16,1 mld. korun v roce 2012. Zapůsobilo tak největší měrou na skutečnost, že celkové čisté příjmy českých domácností z majetku klesly za roky 2009-2012 o 3 % na 133,7 mld. korun.

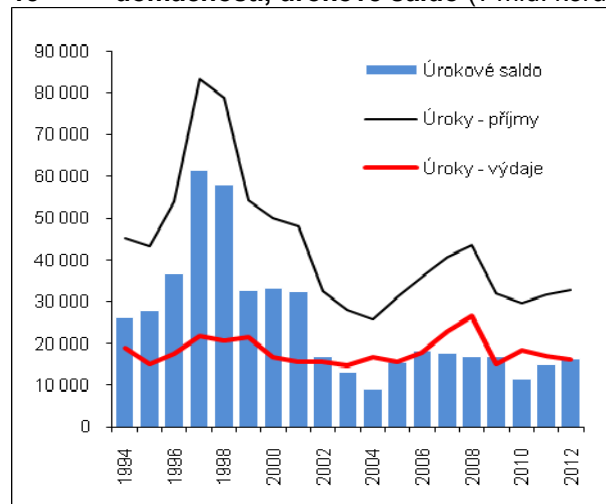
• **Nejvyšší úrokové sazby za měnové krize**

V letech 1997 a 1998 tkvěla příčina výrazného růstu úrokového salda v extrémní výši úrokových sazeb v ČR, která doprovázela období měnové krize. To zvedlo vzhledem k výši úložek na bankovních vkladech českých domácností jejich úrokové příjmy, přičemž úrokové náklady na tento vývoj prakticky nereagovaly. V té době byla totiž zadluženost českých domácností jen velmi nízká.

Graf č. 14 Prvotní důchody - Saldo z vlastnictví (v mld. korun)

Graf č. 15 Úrokové příjmy a úrokové výdaje domácností, úrokové saldo (v mld. korun)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

2.1.4. Saldo z přerozdělení

• **Příčiny růstu salda z přerozdělení**

Jak již bylo v souvislosti s čistými příjmy domácností z přerozdělení v předchozím textu zmíněno, výrazná změna v procesech přerozdělení - která vstoupila přijatou legislativou v platnost počátkem roku 2008 a jejíž plný dopad byl zaznamenán teprve v roce 2009 - měla za následek růst salda z přerozdělení, který zejména od roku 2009 ovlivnil příjmy domácností pozitivně (graf 16). V logice věci pak měl negativní vliv na protistranu, tj. veřejné rozpočty České republiky, když zvětšovala jejich roční deficity.

• **Domácnostem**

Legislativa spojená s reformou veřejných rozpočtů výrazně zpřísnila podmínky v sociální oblasti⁴. Na druhé straně však také umožnila, že domácnosti směřovaly

⁴ Tyto legislativní změny (prezentované mediálně podle tehdejšího předsedy vlády jako „Topolánkův batoh“ a ministra financí jako „Janotův stabilizační balíček“) představovaly v sociální oblasti tyto kroky: zrušení automatické valorizace všech sociálních systémů mimo důchodového, zrušení růstu minimální mzdy, zrušení valorizace redukčních hranic pro výpočet dávek nemocenského pojištění. Nárok na příspěvek na dítě byl před reformou do čtyřnásobku životního minima, po reformě jen do 2,4násobku. Rodičovský příspěvek činil před reformou měsíčně 7852 korun na čtyři roky, po reformě 7600 korun do 21 měsíce věku dítěte, poté 3800 korun. Porodné bylo sníženo ze 17 760 korun na 13 000 korun. Zrušeno bylo až na výjimečné případy i tzv. pohřebné (před reformou 5 000 korun).

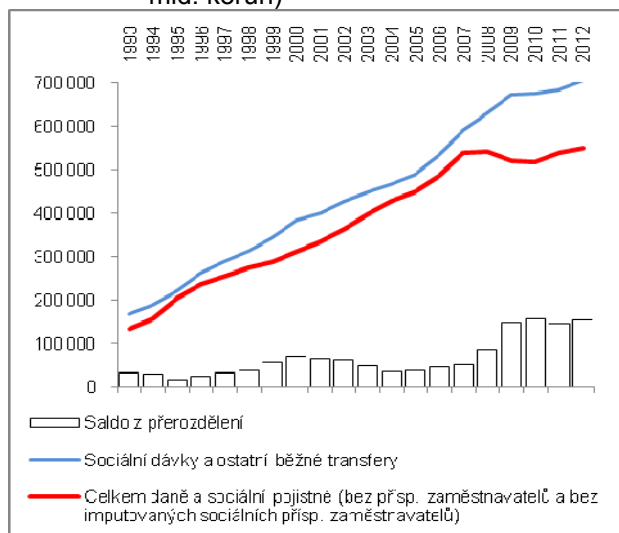
Výrazných změn doznalo nemocenské pojištění. Před reformou činila výplata nemocenské v prvních třech dnech 25 % tzv. ročního vyměřovacího základu, po reformě nebyla a není v tyto dny vůbec nemocným vyplácena. V dalších dnech nemoci byla krácena procenta zmíněného základu (před reformou 69 %, po reformě 60 %), stejně tomu bylo v případě ošetřovného.

Změny se dotkly i sociálního pojištění. Před reformou se platilo z celé výše příjmu pojištěné osoby v daném roce, po reformě jen do výše 48násobku průměrné mzdy v daném roce. Snížil se odvod pojištění pro zaměstnavatele o 2 procentní body a pro zaměstnance o 0,5 bodu. Sleva na pojistném pro zaměstnavatele ve výši 3,3% rozdílů mezi 1,15 násobkem průměrné mzdy. Zatímco v roce 2006 bylo vybráno 99,9 % předepsaného pojistného, v roce 2009 pouze 95,9 % proti předpisu pojištění, což značí také pokles platební morálky pojištěnců.

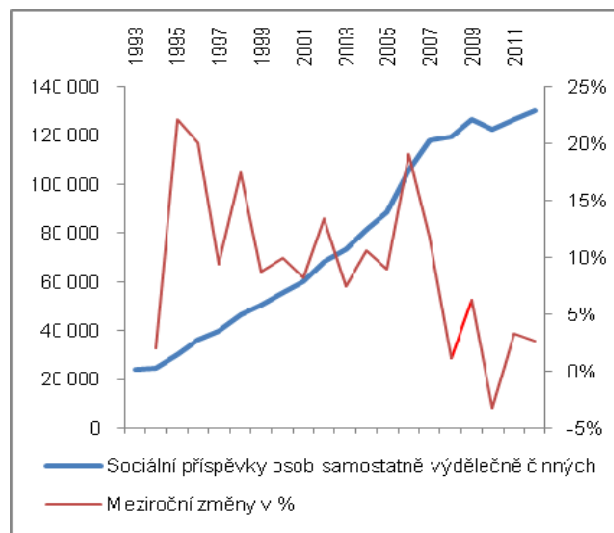
zůstalo v roce 2009 více peněz z přerozdělení...

ve srovnání s předchozími roky méně peněz do systému přerozdělení (šlo především o dopad změn po zavedení „rovné daně“ a úprav placeného sociálního pojistného s úlevami (pro manžele, pro živnostníky v souvislosti s výší daňového paušálu odečitatelného od základu daně).

Graf č. 16 Přerozdělení v sektoru domácností (příjmy a výdaje, saldo z přerozdělení (v mld. korun)

Graf č. 17 Sociální příspěvky osob samostatně výdělečně činných (v mld. korun, y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

• ...protože do systému méně odváděly

Ve výsledku se saldo z přerozdělení zvětšilo, jak ukazují křivky grafu 16 – v letech 2008 a 2009 byly totiž peníze, které domácnosti odváděly do systému přerozdělování, dokonce meziročně nižší a tento rozdíl domácnostem zůstal. V úhrnu za oba dva roky šlo o 23,5 mld. korun. Propočít vychází z dat očištěných od příspěvku zaměstnavatelů, jedná se tedy jen peníze placené do veřejných rozpočtů zaměstnanci (stejný postup je uplatněn i v celém rozboru přerozdělení této analýzy).

• V období 1993-2007 odváděly domácnosti do systému v průměru každoročně více o 29 mld.k run, v letech 2008-2012 v průměru jen o 2,3 mld. korun

Jestliže v průměru za celou časovou řadu 1993-2007 rostl objem peněz, odváděný domácnostmi do systému přerozdělení, každoročně o desetinu (+10,6 %), pak v letech 2008-2012 pouze stagnoval, resp. stoupl jen nepatrně (+0,4 %), přičemž tento minimální růst „obstaraly“ až roky 2011 (+3,7 %) a 2012 (+2,2 %).

V absolutních částkách lze vyčíslit za roky 1993-2007 průměrný roční přírůstek peněz odváděných domácnostmi na daních a pojistném do veřejných rozpočtů na + 29 mld. korun, ale v letech 2008-2012 v průměru jen na +2,3 mld. korun.

Na straně zdrojů z přerozdělení tak úpravy legislativy domácnostem pomohly v letech 2009 a 2010 (odváděly meziročně méně). Z jejich pohledu příznivě zapůsobil i rok 2008 (odvedené daně a pojistné byly meziročně vyšší jen o 3,4 mld. korun, zatímco v letech 1993-2007 v průměru každoročně o 29 mld. korun).

U důchodového pojištění došlo ke změnám ve věku odchodu do důchodu a také v potřebné době pojištění. Před reformou byl důchodový věk 63 let u mužů a bezdětných žen, potřebná doba pojištění pro nárok 25 let. Po reformě se důchodový věk postupně zvyšuje u mužů a žen, které vychovaly jedno dítě na 65 let, na 64 let pro ženy které vychovaly dvě děti a na 63 let pro ženy, které vychovaly tři děti, na 62 let které vychovaly čtyři děti a více. Potřebná doba pojištění pro nárok se postupně prodlužuje na 35 let. Pro rok 2010 nebyly žádné důchody valorizovány.

U předčasných důchodů se zvýšila sankce ve formě snížení procentní výměry důchodu. Odstranila se ochrana invalidů, pobírajících plný invalidní důchod, starších 55 let, před jeho „oduznáním“. Reformovány byly také invalidní důchody v neprospěch těchto (i potenciálních) invalidních důchodců. Invalida 1. stupně tak byl ponovu fakticky hodnocen jako zdravotně postižený s nárokem na dávku ze zákona o sociálních službách, invalida 2. stupně se dostal na úroveň bývalé částečné invalidity. Následně byla taky upravena posudková hlediska.

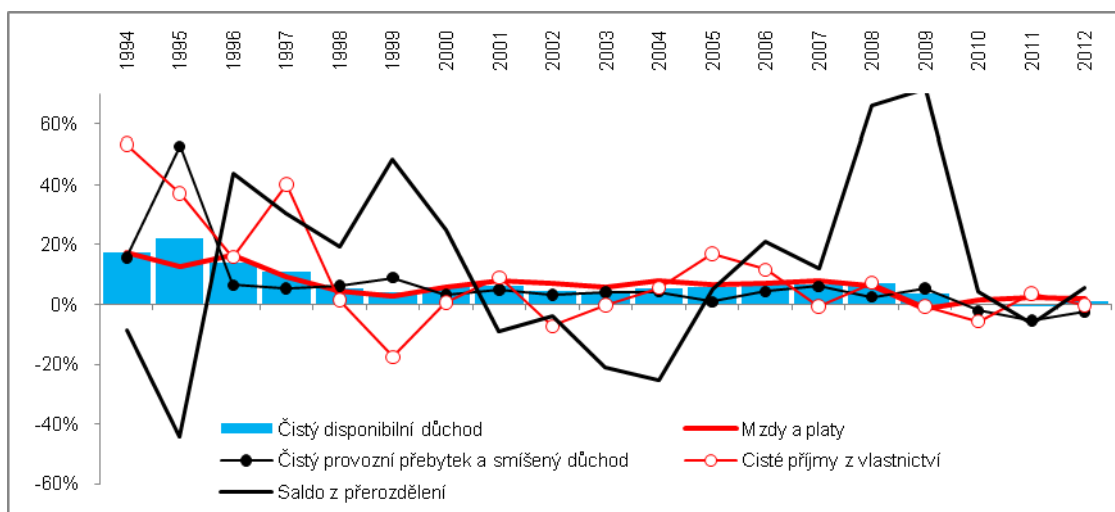
Všechny údaje jsou čerpány z důvodových zpráv výše zmíněných legislativních změn.

”

- **Drastické škrty v rozpočtu v letech 2010 a 2011 vystřídaly ...**

Škrty v běžných výdajích rozpočtu - jimiž česká vláda jak již bylo zmíněno naplňovala v letech 2010 a 2011 svoji politiku konsolidace veřejných financí jako hlavní paradigma pro směřování země bez ohledu na dopady směrem k vývoji HDP - byly svým rozsahem škrty drakonickými. Je to vidět z tohoto srovnání: jestliže v průměru za roky 1993-2007 se objem sociálních dávek a běžných transferů zvyšoval každoročně o 30,3 mld. korun a v letech 2008 a 2009 o 38,4 mld., resp. 42 mld. korun, pak meziroční přírůstek těchto výdajů činil v roce 2010 nepatrných 3,7 mld. a v roce 2011 jen 9 mld. korun.

Graf č. 18: Dynamika jednotlivých složek čistého disponibilního důchodu domácností (y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **... „štědrý“ sociální stát z let vrcholící konjunktury 2006-2007**

Právě rok 2009 - který tvrdě postihl českou ekonomiku propadem HDP v reálném vyjádření o 4,5 % meziročně, a byl tak rokem krize -, však české domácnosti jako krizový vývoj svých příjmů i výdajů nepocítily.

Naopak, jejich příjmy z přerozdělení stouply proti roku 2008 o 42 mld. korun, což byl třetí největší meziroční přírůstek od roku 1993 (po 57,9 mld. v roce 2007 a 44,5 mld. korun v roce 2006). V obdobích 1999-2002 i 2003-2006 byl průměrný roční přírůstek sociálních dávek a ostatních běžných transferů přibližně stejně velký (+28 mld., resp. +27 mld. mld. korun), což bylo mírně více než v období 1995-1998 (+31 mld. korun).

- **V roce krize české ekonomiky (2009) finanční zdroje domácností z přerozdělení významně vzrostly...**

Jestliže v letech 2009 a 2010 byly finanční zdroje domácností podpořeny skutečností, že platily na daních a pojistném vždy meziročně méně, došlo v roce 2009 zároveň k podpoře těch jejich zdrojů, které získávaly přímo z veřejných rozpočtů – sociální dávky a ostatní běžné transfery směrem k domácnostem totiž významně vzrostly proti roku 2008 o zmíněných 42 mld. korun, tj. +6,7 %. Bylo to sice méně než kolik činil průměrný růst v letech 1993-2007 (+9,5 %), ale zároveň šlo o největší meziroční přírůstek období 2008-2012. Tehdy se již v průměru každoročně zvyšovaly vyplácené sociální dávky a ostatní běžné transfery o 3,6 %.

- **... když jejich čisté příjmy z přerozdělení stouply meziročně o téměř tři čtvrtiny...**

Výsledek nižších plateb domácností do systému přerozdělení v roce 2009 a zároveň relativně vysokých přijatých sociálních dávek a ostatních běžných transferů – třetích nejvyšších v časové řadě 1993-2012 –, se čisté příjmy domácností z přerozdělení zvýšily v krizovém roce 2009 na 150,8 mld. korun z 87,9 mld. v roce 2008 (+71,5 % meziročně).

- **... a podílely se tak na růstu čistých disponibilních příjmů českých**

Tato skutečnost významného růstu čistých příjmů z přerozdělení v českých domácnostech v roce 2009, spolu s meziročním růstem zisků živnostníků o 5,4 %, poklesem mezd a platů (-1,6 %) i čistých příjmů z majetku (-0,7 %) vyústila v růst čistých disponibilních příjmů domácností v krizovém roce 2009 o 3,6 %. Daleko

**domácností v
krizovém roce 2009
o 3,6 %**

méně příznivý vývoj v ostatních institucionálních sektorech vedl k tomu, že tento ukazatel za celou českou ekonomiku klesl v roce krize meziročně o 6,3 %.

Toto příjmové zázemí domácností v České republice v krizovém roce sice nezabránilo významnému poklesu tempa jejich výdajů na konečnou spotřebu v roce 2009 – způsobenému i nejistotou ohledně budoucího vývoje -, vedlo však k výraznému posílení jejich úspor (více v kap. 4)

Tab. č. 1: Meziroční změny základních složek disponibilních příjmů domácností vč. změna 2012/2008 (v %)

	Mzdy a platy	Čistý provozní přebytek a smíšený důchod	Čisté příjmy z vlastnictví	Saldo z přerozdělení	Čistý disponibilní důchod domácností
2010/2009	1,4	-2,0	-5,6	4,1	0,3
2011/2010	2,3	-5,3	3,6	-6,6	-0,2
2012/2011	1,7	-2,5	-0,1	5,8	0,9
2012/2008	3,9	4,7	-3,0	76,5	4,5

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

• Špatné období pro české domácnosti počínaje rokem 2010

Nepříznivý dopad fiskálních restrikcí v roce 2010 stál za startem počátku útlumu dynamiky příjmů českých domácností. Jejich čistý disponibilní důchod stagnoval, resp. proti relativně příznivému vývoji v roce 2009 se zvýšil jen nepatrně, o 0,3 %.

Tato meziroční stagnace komplexních disponibilních příjmů českých domácností byla výsledkem několika vlivů: znovuoživení jejich příjmů z mezd a platů (+1,4 % po poklesu o 1,6 % v roce 2009), nově se objevivšího poklesu zisků živnostníků (-2 %), prohloubení poklesu čistých příjmů domácností z jejich majetku (-5,6 %) a výrazné ztráty tempa růstu čistých příjmů z přerozdělení (+4,1 % po +71,5 % v roce 2009 a 66 % v roce 2008). Příčiny vývoje v jednotlivých složkách jsou rozebrány výše.

• Nominální růst mezd a platů nestačil v letech 2010 a 2011 na růst cen pro spotřebitele a kupní síla lidí klesala

Zvyšování nominálních mezd a platů začínalo redukovat narůstající tempo růstu cen pro spotřebitele. V roce 2010 stoupl objem mezd a platů nominálně o 1,4 % proti roku 2009, ale míra inflace činila 1,5 %, takže kupní síla domácností v roce 2010 nepatrně klesla.

V roce 2011 při významnějším nominálním růstu mezd a platů (2,3 %) se proporce s mírou inflace (+1,9 %) mírně zlepšila. Ale v roce 2012, kdy se objem mezd a platů zvýšil nominálně proti roku 2011 o 1,7 % už domácnosti pocítily ztráty na svých reálných příjmech z mezd a platů. Míra inflace činila 3,3 %, takže růst mezd a platů byl ve srovnání s růstem cen jen poloviční.

• V roce 2011 čistý disponibilní důchod českých domácností historicky poprvé meziročně klesl (-0,2 %)

V čistých disponibilních příjmech českých domácností se v krizovém roce 2009 vyvíjely nejméně příznivě zisky živnostníků, které v každém z let 2010-2012 meziročně klesaly (v roce 2011 dokonce o 5,3 % podle tab. 2). V roce 2011 bylo dokonce saldo z přerozdělení nižší než v roce 2010 – domácnosti odvedly na daních a pojistném meziročně více o 3,7 % (v nejvyšším meziročním přírůstku od roku 2007), obdržely však meziročně více jen o 1,5 % na sociálních dávkách a ostatních běžných transferech (tj. o 9 mld., o rok předtím dokonce jen o 3,7 %, když průměrný roční nárůst za celé období 1993-2012 činil 26,9 mld. korun.

V roce 2011 tak čistý disponibilní důchod domácností meziročně klesl o 0,2 %. Došlo k tomu poprvé v historii České republiky.

• Slabé přírůstky disponibilního příjmu domácností v roce 2012 – pouhých +1,7 u

I přes opětovný meziroční nárůst čistých disponibilních příjmů domácností v roce 2012 nelze hodnotit vývoj příznivě. Přírůstek mezd a platů zůstal v nominálním vyjádření slabý (+1,7 %), kupní síla domácností klesla. Druhá největší položka těchto komplexních příjmů domácností, tj. zisky živnostníků, se meziročně opět snížily (-2,5 %, i když ne tak prudce, jako v roce 2011, tj. o 5,3 %). Nepatrně klesly i

**mezd a platů,
pokles o 2,5 %
v příjmech
z podnikání,
stagnace příjmů
z vlastnictví (-0,1
%); jen saldo
z přerozdělení
stouplo významněji
(+5,8 %)**

čisté příjmy z vlastnictví (-0,1 %), přičemž i zde došlo k velmi negativnímu vývoji – růst míry inflace znehodnotil vklady domácností v roce 2012 částkou 38,1 mld. korun. Nepříznivě v tomto ohledu působila i skutečnost, že lidé soustřeďující peníze na netermínovaných vkladech (z důvodu vyšší likvidity) a právě na nich jsou úrokové podmínky krajně nevýhodné.

Saldo z přerozdělení se v roce 2012 opět zlepšilo, když přijaté sociální dávky a ostatní běžné transfery stouply meziročně o 3 %, zatímco placené daně a pojistné jen o 2,2 %. V obou případech lze vývoj zdůvodnit recesí, v níž se česká ekonomika v roce 2012 opět ocitla.

**• V úhrnu za celé
čtyři roky 2009-2012
se čistý disponibilní
příjem domácností
nezvýšil ani tak
rychle (+4,5 %)...**

Shrnuto, za období 2009-2012 se čistý disponibilní důchod českých domácností zvýšil o pouhých 4,5 %. Za celé čtyři roky tak nestoupl ani v takovém rozsahu, kterým běžně rostl v každém jednotlivém roce v období 2004-2008 – v něm dosáhly tyto úhrnné čisté příjmy českých domácností nejvyššího meziročního přírůstku +7,2 % v roce 2008, +7 % v roce 2006, +6,8 % v roce 2007, +5,7 % v roce 2005 a +5,5 % v roce 2004.

**• ... jako
v každém z let 2004-
2008 jednotlivě;
z toho plynoucí
redukováná
spotřeba přispěla k
pádu země do
recese**

Ve světle těchto zjištění pak vychází jako logické, že domácí spotřeba (prostřednictvím výdajů domácností tvořících v České republice přes polovinu výdajů na HDP) zapříčinila v letech 2010 a 2011 spolu s omezovanými výdaji vládního sektoru postupnou ztrátu tempa růstu české ekonomiky vedoucí v roce 2012 k jejímu pádu do recese. Od poloviny roku 2012 a zejména v jeho závěrečném čtvrtletí pak tento nepříznivý vývoj dále umocnila slábnoucí zahraniční poptávka. Na tempech tak ztrácel i zahraniční obchod a v prvních třech měsících roku 2013 přestal být posledním pozitivním faktorem, působícím směrem k růstu. Na prohloubeném poklesu HDP tak participovaly už všechny jeho výdajové položky.